

1

2

Mandarinka

// Blaž Blažič

Je kdo kdaj pomislil, da bi bil par mandarink (*Aix galericulata*) lahko popolno poročno darilo? Nam se seveda to zdi smešno, v času starodavne kitajske kulture pa je bilo tako obdarovanje zelo zaželeno. Darilo v obliki te barvite račke je v stari kitajski tradiciji pomenilo simbol zakonske ljubezni in zvestobe. Simbolični pomen izhaja predvsem iz njenega značaja. Mandarinka je monogamna vrsta race, kar pomeni, da se samec v gnezditveni sezoni pari samo z eno samico. Par si pogosto ostane zvest več gnezditvenih sezon zapored, včasih pa tudi vse življenje. Samci pogosto ostanejo v bližini območja gnezdenja še po tem, ko so mladiči že izvaljeni, kar pri večini drugih vrst rac ni običajno. Kitajci so celo verjeli, da takrat, ko katera od ptic v paru pogine, osamljena ptica odleti stran in drugje, v samotni, od žalosti pogine.

Tujerodna vrsta

Prvotna domovina mandarinke je vzhodna Azija. Avtohtone populacije danes najdemo na severovzhodu Kitajske, na Japonskem in v jugovzhodni Rusiji. Zaradi barvitosti njenega perja jo je človek kot parkovno ptico v Evropi naselel že zelo zgodaj, v Veliki Britaniji že leta 1745. Kmalu pa so ptice, pobegle iz ujetništva, osnovala prostoživeče populacije in se začele širiti tako v Evropi kot v Severni Ameriki. Kot tujerodna vrsta je v Evropi najštevilčnejša v Veliki Britaniji, kjer prostoživeča populacija šteje več kot 500 gnezdečih parov. Z Britanskega otočja se je vrsta postopoma razširila tudi v nekatere druge evropske države. Najprej je leta 1954 gnezdila v Nemčiji, štiri leta za tem pa tudi v Švici. Leta 1968 je bilo gnezdenje potrjeno celo na Norveškem, vendar kasneje tu ni bilo več zabeleženo. Aktivno širjenje se je začelo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Tako danes v Nemčiji gnezdi že 350 do 450 parov, v Švici pa 10 do 15 parov. Manjše gnezdeče populacije najdemo tudi v Belgiji in na Nizozemskem.

Razlike med Azijkami in Evropejkami

Razlog, da se je mandarinka v Evropi tako razširila, je predvsem v njeni izbiri življenjskega prostora. Ta eksotična rasa se najraje zadržuje ob počasi tekočih nižinskih rekah, obraslih z listnatimi gozdovi. Ustrezajo ji tudi manjša, gosto obraščena stoječa vodna telesa. Mandarinke, ki živijo v vzhodni Aziji, so izredno plašne in jih le po redko najdemo v bližini človeških bivaljšč. V nasprotju z njimi pa se prostoživeče ptice v Evropi ne bojijo človekove bližine in jih pogosto opazimo na vodnih telesih večjih parkov. Med azijsko in evropsko populacijo pa je še ena razlika. Medtem ko so evropske ptice povečini stalnice, se azijske ptice selijo in prezimujejo na vzhodu Kitajske, na jugu Japonske in na Tajvanu.

Raca, ki gnezdi v duplih

Gnezditvena sezona mandarinke se začne sredi aprila in lahko traja vse do konca junija. Samica si gnezdo uredi v

3

drevesnem duplu, ki je najpogosteje 10-15 metrov visoko nad tlemi. Če dupel primanjkuje, lahko gnezdi v podzemnem rovu tudi meter in pol globoko pod zemljo. Na primernem gnezditvenem mestu samica leže 10-12 ovalnih belih jajc. Iz njih pa se v približno tridesetih dneh izvalijo mladiči. Ti so že takoj ob rojstvu sposobni poskakati iz drevesnega dupla, tudi 15 metrov globoko na gozdna tla. Ta prizor so snemalci dokumentarnih oddaj hoteli posneti že dolgo časa, a jim je to uspelo šele pred kratkim, saj se to povečini dogaja ponoči, ker so mladiči takrat na poti do bližnjega vodnega telesa najmanj ranljivi, kajti gnezdo je lahko od najbližje vode oddaljeno celo dva kilometra. Ta osupljiva gnezditvena navada je eden izmed razlogov, da mandarinko uvrščamo v skupino drevesnih rac (Cairinini). V to skupino poleg mandarinke sodi še nevestica (*Aix sponsa*), katere prvotna gnezdišča so v Severni Ameriki. Tudi to vrsto je človek prinesel v Evropo, tako da danes že »zaljša« nekatere večje evropske parke in vrtove.

Peresa v obliki jader

Ljudem je mandarinka znana predvsem po samčevi vpadljivi obarvanosti perja. Najbolj bodejo v oči podaljšana oranžno-rjava terciarna peresa, ki so oblikovana kot nekakšna jadra. Slednja so še posebej pomembna v času dvorjenja, saj imajo glavni vpliv na samičino izbiro. Dvorjenje se pri mandarinkah prične v septembru in traja vse do začetka pomladi. Vrh doseže konec februarja. Navadno se več samcev zgodaj zjutraj ali pozno zvečer zbere okoli ene ali več samic. Začnejo se preganjati, nato pa sledi splet različnih paritvenih vedenjskih vzorcev. Najprej samci strešajo z glavo in repom. Vrhunec dvorjenja je razkazovanje z »jadri«. Samčki plavajo okrog samice in razkazujejo ta svoja, ob boku dvignjena jadrasta peresa. Predstava se zaključuje z več zaporednimi iztegi vratov pri samcih.

Status v Sloveniji

Še v devetdesetih letih prejšnjega stoletja je mandarinka v večini srednjeevropskih držav, tudi v Sloveniji, veljala

za izjemno redko naključno gostjo. Prvi podatek o pojavljanju te vrste rase na Slovenskem sega v leto 1985, ko je bil oktobra na Ljubljani pri Podpeči ustreljen en osebek. Desetletje kasneje je mandarinka redno prezimovala na Pivki pri Postojnski jami in na Dravi. Število pa se je nato iz leta v leto povečevalo. Samo v zimi leta 2000 je bila opazovana na Stari Dravi pri Meljah, Savinji pri Celju, jezeru Črnava pri Preddvoru in na Ljubljani pri Prulah. Danes mandarinko štejemo med redne prezimovalke v Sloveniji. Najbolj redno se zadržuje predvsem na nekaterih gorenjskih vodnih telesih, kot so Blejsko jezero, jezero Črnava in Šobčev bajer pri Radovljici. ●

LITERATURA

CIGLIČ, H. & ŠERE, D. (2008): Pregled pojavljanja tujerodnih rac v Sloveniji. – *Acrocephalus* 25 (121): 79-88.

CRAMP, S. (1997): *Birds of the western Palearctic*. Oxford University Press, Oxford.

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga je pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanja brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

1 in 2: Par mandarink (*Aix galericulata*) si pogosto ostane zvest več gnezditvenih sezon zapored, včasih pa tudi vse življenje. Samci so prepoznavni po svoji živahni obarvanosti in podaljšanih oranžno-rjavih terciarnih peresih, oblikovanih kot nekakšno jadro. Peresa so pomembna predvsem v času dvorjenja, saj imajo glavni vpliv na samičino izbiro. Samice so bolj medlih barv. foto: Matej Vranič (1) in Tone Trebar (2)

3: Mandarinka si gnezdo uredi v drevesnem duplu. Mladiči so že takoj ob rojstvu sposobni poskakati tudi s 15 metrov visokega drevesnega dupla na gozdna tla. Ta osupljiva gnezditvena navada je eden izmed razlogov, da mandarinko uvrščamo v skupino drevesnih rac (Cairinini). foto: Paul Thomas